

Практичні аспекти економічної безпеки держави

УДК 351.82

Іванова Вікторія Миколаївна

кандидат економічних наук,

докторант кафедри глобальної та національної безпеки

Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Иванова Виктория Николаевна

кандидат экономических наук,

докторант кафедры глобальной и национальной безопасности

Учебно-научный институт публичного управления и государственной службы

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Ivanova Viktoriia

PhD in Economics,

Doctoral Student of Global and National Security Department

Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of

Taras Shevchenko National University of Kyiv

ORCID: 0000-0003-4980-0765

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ

ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ (1990-2022 рр.)

ИСТОРИЯ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ

ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ (1990-2022 гг.)

HISTORY OF ESTABLISHING AND DEVELOPMENT OF THE

ECONOMIC SECURITY SYSTEM OF UKRAINE (1990-2022)

Анотація. Дослідження історичних передумови становлення та розвитку системи зовнішньоекономічної безпеки України потребує міждисциплінарного знання. Відповідно у статті розглядаються

методологічні принципи дослідження проблем забезпечення економічної безпеки в умовах глобальних трансформацій такі, як принципи історизму, об'єктивності, причинності, системності та розвитку.

Акцентується увага на тому, що можна виділити наступні етапи розвитку системи економічної безпеки в Україні: I етап, що тривав до 1917 р., II етап – 1917–1930 рр., III етап – 1931–1940 рр., IV етап – 1941 – 1991 рр., V етап – з 1991 р. до теперішнього часу.

Зазначається, що на підставі історіографічного аналізу результатів історичних, економічних досліджень, а також виокремлюючи напрацювання в науці державне управління в новітній історії державного управління у сфері зовнішньоекономічної безпеки України можна виокремити шість основних підетапів: 1-й підетап (1990-1996 рр.) – це історичний період від прийняття Декларації про державний суверенітет України до прийняття Конституції України. 2-й підетап (1997-2002 рр.) – період, коли схвалена Концепція (основи державної політики) національної безпеки України. 3-й підетап (2003-2009 рр.) – прийняттям Закону України «Про основи національної безпеки України» (2003 р.). 4-й підетап (2010-2013 рр.) – початок зміни зовнішньополітичного статусу України, а саме поновленням позаблокового статусу. Це знайшло своє відображення у Законах України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», «Про основи національної безпеки України», в нових редакціях Воєнної доктрини України (2012 р.) та Стратегії національної безпеки України (2012 р.). 5-й підетап (2014-2019 рр.) – кардинальні зміни воєнно-політичної та воєнно-стратегічної обстановки навколо України, що були спричинені російською агресією, керівництво Української держави відмовилося від позаблокового статусу та поновило зовнішньополітичний курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію. 6-й підетап (2019 р. – по теперішній час) – в умовах складної воєнно-політичної та воєнно-стратегічної обстановки навколо України, що спричинені російською агресією, реалізуються

завдання європейської та євроатлантичної інтеграції, а також удосконалюються правовий та інституційний механізми публічного управління у сфері національної безпеки.

Ключові слова: національна безпека, зовнішньоекономічна безпека, механізми публічного управління у сфері зовнішньоекономічної безпеки, національні інтереси.

Анотація. Изучение исторических предпосылок становления и развития системы внешнеэкономической безопасности требует междисциплинарных знаний. Соответственно, в статье рассмотрены такие методологические основы исследования проблем экономической безопасности в контексте глобальных трансформаций, как принципы историзма, объективности, причинности, системности и развития.

Акцентируется внимание на том, что можно выделить следующие этапы развития системы экономической безопасности в Украине: I этап, продолжавшийся до 1917 г., II этап – 1917–1930 гг., III этап – 1931–1940 гг. 1991 гг., V этап – с 1991 г. по настоящее время.

Отмечается, что на основании историографического анализа результатов исторических, экономических исследований, а также выделяя наработки в науке государственное управление в новейшей истории государственного управления в сфере внешнеэкономической безопасности Украины можно выделить шесть основных подэтапов: 1-й подэтап (1990-1996 гг.) – это исторический период от принятия Декларации о государственном суверенитете Украины до принятия Конституции Украины. 2-й подэтап (1997-2002 гг.) – период, когда одобрена Концепция (основы государственной политики) национальной безопасности Украины. 3-й подэтап (2003-2009 гг.) – принятие Закона Украины «Об основах национальной безопасности Украины» (2003 г.). 4-й подэтап (2010-2013 гг.) – начало смены внешнеполитического статуса Украины, а именно

восстановлением внеблокового статуса. Это нашло свое отражение в Законах Украины «Об основах внутренней и внешней политики», «Об основах национальной безопасности Украины», новых редакциях Военной доктрины Украины (2012 г.) и Стратегии национальной безопасности Украины (2012 г.). 5-й подэтап (2014-2019 гг.) – кардинальные изменения военно-политической и военно-стратегической обстановки вокруг Украины, вызванные российской агрессией, руководство Украинского государства отказалось от внеблокового статуса и возобновило внешнеполитический курс на европейскую и евроатлантическую интеграцию. 6-й подэтап (2019 г. – по настоящее время) – в условиях сложной военно-политической и военно-стратегической обстановки вокруг Украины, вызванной российской агрессией, реализуются задачи европейской и евроатлантической интеграции, а также совершенствуются правовой и институциональный механизмы публичного управления в сфере национальной безопасности

Ключевые слова: *национальная безопасность, внешнеэкономическая безопасность, механизмы публичного управления в сфере внешнеэкономической безопасности, национальные интересы.*

Summary. *The study of historical preconditions for the formation and development of Ukraine's foreign economic security system requires interdisciplinary knowledge. Accordingly, the article considers the methodological principles of research on the problems of economic security in the context of global transformations, such as the principles of historicism, objectivity, causality, system and development.*

Emphasis is placed on the following stages of development of the economic security system in Ukraine: Stage I, which lasted until 1917, Stage II - 1917-1930, Stage III - 1931-1940, Stage IV - 1941 - 1991, Stage V - from 1991 to the present.

It is noted that on the basis of historiographical analysis of the results of historical and economic research, as well as highlighting the achievements in science the public administration in the recent history of public administration in the field of foreign economic security of Ukraine can be divided into six main substages: 1st sub-stage (1990-1996) is a historical period from the adoption of the Declaration of State Sovereignty of Ukraine to the adoption of the Constitution of Ukraine. 2nd sub-stage (1997-2002) - the period when the Concept (basics of state policy) of national security of Ukraine was approved. 3rd sub-stage (2003-2009) - adoption of the Law of Ukraine "On the Fundamentals of National Security of Ukraine" (2003). The 4th sub-stage (2010-2013) is the beginning of a change in Ukraine's foreign policy status, namely the renewal of its non-aligned status. This is reflected in the Laws of Ukraine "On the Principles of Domestic and Foreign Policy", "On the Fundamentals of National Security of Ukraine", in the new versions of the Military Doctrine of Ukraine (2012) and the National Security Strategy of Ukraine (2012). 5th sub-stage (2014-2019) - radical changes in the military-political and military-strategic situation around Ukraine caused by Russian aggression, the leadership of the Ukrainian state renounced non-aligned status and renewed its foreign policy towards European and Euro-Atlantic integration. 6th sub-stage (2019 - present) - in the difficult military-political and military-strategic situation around Ukraine caused by Russian aggression, the tasks of European and Euro-Atlantic integration the tasks of European and Euro-Atlantic integration are being implemented, as well as the legal and institutional mechanisms of public administration in the field of national security are being improved.

Key words: *national security, foreign economic security, mechanisms of public administration in the field of foreign economic security, national interests.*

Постановка проблеми. Дослідження історичних передумови становлення та розвитку системи зовнішньоекономічної безпеки України

потребує міждисциплінарного знання. Відповідно існує нагальна необхідність урахування таких методологічних принципів дослідження проблем забезпечення зовнішньоекономічної безпеки в умовах глобальних трансформацій як принципи історизму, об'єктивності, причинності, системності та розвитку [38, с. 18-19].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічна безпека як важлива складова національної безпеки України займає одне з центральних місць в наукових публікаціях вітчизняних вчених. Зокрема, окремі аспекти забезпечення економічної безпеки досліджували такі видатні вітчизняні науковці, як О. Власюк, В. Геєць, Б. Губський, Р. Дацків, С. Коляда, В. Мунтіян, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Пирожков, А. Сухоруков, О.Шнипко та інші. В той же час, відзначимо, що більш детального дослідження потребує історичний контекст становлення економічної безпеки України, етапи її розвитку та нормативно-правового оформлення.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження основних етапів становлення та розвитку системи економічної безпеки України протягом періоду незалежності (1990- 2022 рр.).

Виклад основного матеріалу. Дослідження еволюції системи економічної безпеки України варто розпочати з виокремлення методологічних принципів наукового дослідження. Зокрема, принцип історизму є необхідним в розгляді еволюції самого предмету пізнання, а також в трактуванні його руху від абстрактного до конкретного, що зумовлено взаємодією і зв'язком фундаментальної науки зі сферою прикладних досліджень та практикою. Цей принцип – вихідне положення, що безпосередньо узгоджується із принципом об'єктивності. З огляду на це важливою є розробка періодизації новітньої історії становлення та розвитку системи економічної безпеки України.

В науковому дискурсі питання становлення і розвитку системи економічної безпеки розглядалися такими науковцями, як Є.Павліченко,

О.Гузенко [10]; Л.Корчевська [8]. Зокрема, можна виокремити наступні етапи розвитку системи економічної безпеки в Україні [10]:

I етап тривав до 1917 р., характеризується: формуванням систем економічної безпеки різних суб'єктів господарської діяльності, що зумовлено доцільністю і необхідністю дотримання економічного балансу підприємства і його прибутків;

II етап – 1917–1930 рр., характеризується: переходом від політики військового комунізму до НЕПу, тобто формування системи економічної безпеки в умовах одержавлення засобів виробництва;

III етап – 1931–1940 рр., характеризується: переходом до командно-адміністративної економіки – розвиток планової економіки, що передбачало всебічну оцінку господарської діяльності підприємства з точки зору визначення ступеня виконання ним плану.

IV етап – 1941 – 1991 рр., характеризується: становленням і розвитком галузевого та інших його напрямів економічної безпеки, удосконалення напрацювань попередніх періодів; за воєнних часів – на перше місце виходять питання воєнно-економічної безпеки, в післявоєнний період – питання виробничої безпеки;

V етап – з 1991 р. до теперішнього часу – це спроби пристосування напрацювань попередніх періодів до сучасних ринкових умов та умов економічної глобалізації.

На підставі історіографічного аналізу результатів історичних, економічних досліджень, а також виокремлюючи напрацювання в науці державне управління [37, 4, 3] пропонуємо в новітній історії державного управління у сфері зовнішньоекономічної безпеки України виокремити шість основних підетапів.

1-й підетап (1990-1996 рр.) – це історичний період від прийняття Декларації про державний суверенітет України [17] до прийняття Конституції України [6]. В Декларації про державний суверенітет було

визначено такі види безпеки: екологічна, внутрішня та зовнішня безпеки. При цьому в документі було акцентовано увагу на економічній самостійності України, на питаннях повноцінного політичного, економічного, соціального, духовного розвитку Української держави [17].

3 серпня 1990 р. було прийнято Закон «Про економічну самостійність Української РСР», що слугував логічним продовженням правового закріплення державного суверенітету України [20]. Проте, в цьому ж році керівництвом Держплану України його було ліквідовано без обґрунтування такої необхідності [11, с. 382].

Прийняття Постанови Верховною Радою Української РСР «Про проголошення незалежності України» є черговим етапом створення інституту державного управління та початковим етапом започаткування інституту національної безпеки. Варто зазначити, що на цьому історичному етапі державного будівництва в Україні «партія влади» вела розбудову система державного управління на основі моделі адміністративно-державного управління [12, с. 151].

Історію підготовки та прийняття Концепції національної безпеки України та інших документів, що регулювали питання національної безпеки і оборони досить детально описано в багатьох працях. Це дозволяє констатувати, що в досліджуваній період питання національної безпеки розглядалися в рамках воєнної науки, державної безпеки та геополітики. Тобто, питання національної безпеки України в рамках геополітичного та воєнно-політичних підходів ототожнювалися з воєнною, внутрішньою та зовнішньою безпекою. Прикладом зазначеного є те, що одними із перших законів у сфері національної безпеки і оборони були прийняті Закони України «Про Службу безпеки України» (1992 р.), «Про оборону України» (1992 р.) і «Про Збройні Сили України» (1992 р.), а першим програмним документом у цій сфері стала Воєнна доктрина (1993 р.), в якій був визначений позаблоковий статус України.

5 грудня 1994 року в Будапешті було підписано Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (Будапештський меморандум) [2]. Згідно із Меморандумом, Росія, США та Велика Британія зобов'язалися бути гарантами безпеки й територіальної цілісності України, при цьому зобов'язалися утримуватися від економічного примусу тощо.

Визначальне значення для подальшого розвитку системи національної безпеки мало прийняття Конституції України (1996 р.), у якій було визначено конституційні засади політики у сфері національної безпеки і оборони Української держави.

Підбиваючи підсумки першого етапу становлення та розвитку системи національної безпеки України (1991 – 1996 рр.), слід зазначити, що в стислі терміни були розроблені та впровадженні в державно-управлінську практику конституційні та організаційно-правові засади забезпечення національної безпеки та нормативно-правова база в галузі національної безпеки й оборони України в цей період розроблялася в рамках геополітичного підходу, що давалося взнаки у визначенні національних інтересів України та методів їх відстоювання на міжнародній арені.

2-й підетап (1997-2002 рр.). 16 січня 1997 р. була схвалена Концепція (основи державної політики) національної безпеки України. У цій Концепції поняття «національна безпека» трактувалося «як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз є необхідною умовою збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей» [13]. Також в цьому документі було визначено пріоритетні національні інтереси, а також перелік загроз національній безпеці у таких сферах, як: політична, економічна, соціальна, воєнна, екологічна, науково-технічна та інформаційна.

У 1998 р. був прийнятий Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України», який визначав функції, компетенції, склад,

структуру, порядок функціонування РНБО України [27], а в 2000 р. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України».

Після прийняття РНБО України «Стратегії інтеграції України в НАТО» (2002 р.), а також підписання на Празькому саміті (2002 р.) Україною «Плану дій Україна – НАТО» лейтмотивом політики національної безпеки Української держави стала інтеграція в європейські та євроатлантичні структури безпеки.

Підбиваючи підсумки другого етапу розвитку системи національної безпеки України (1997-2002 рр.), слід зазначити, що за цей термін часу було змінено розуміння феномену «національної безпеки», внаслідок чого до традиційних вимірів національної безпеки були додані інформаційна, політична та інші види безпеки та удосконалено організаційно-правові засади забезпечення національної безпеки, визначено зовнішньополітичний курс України на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

3-й підетап (2003-2009 рр.). Початок цього етапу також ознаменувався прийняттям Закону України «Про основи національної безпеки України» (2003 р.), яким в офіційному дискурсі державного управління було закріплено зміну розуміння феномену «національної безпеки» та встановлено демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами Української держави. Так в ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» (2003 р.) термін «національна безпека» трактується «як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам ...» [9, с. 49-50].

Водночас, в цьому Законі України було визначено пріоритети національних інтересів та перелік загроз національній безпеці у

зовнішньополітичній сфері, у сфері державної безпеки, у воєнній сфері та сфері безпеки державного кордону України, у внутрішньополітичній сфері, в економічній сфері, у соціальній та гуманітарній сферах, у науково-технічній сфері, в екологічній та інформаційній сферах. Зокрема, в переліку загроз національній безпеці в економічній сфері наведено такі загрози, як [9, с. 53-54]:

- критична залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків;
- нераціональна структура експорту з переважно сировинним характером та низькою питомою вагою продукції з високою часткою доданої вартості;
- велика боргова залежність держави, критичні обсяги державних зовнішнього і внутрішнього боргів;
- небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки.

Зазначимо, що в офіційному дискурсі державного управління України перелік видів безпеки було значно розширено шляхом долучення таких видів, як інформаційна, соціальна, гуманітарна та інші.

В цей період був прийнятий Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» (2003 р.), що разом із використанням інноваційних підходів у сфері державного управління сприяв впровадженню моделі «Нового державного управління у сфері безпеки» [5, с. 187].

У 2004 р. було прийнято нову редакцію Воєнної доктрини України в якій було визначено кінцеву мету євроатлантичної інтеграції – вступ до НАТО [16].

У 2007 р. було прийнято Стратегію національної безпеки України [32] в якій були визначені принципи забезпечення національної єдності та захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від

зовнішніх і внутрішніх загроз. В Стратегії акцентувалася увага на загрозах стратегічній стабільності, економічній, енергетичній, демографічній, екологічній, техногенній, інформаційній, військовій, державній безпеці, а також на загрозах терористичного характеру. Окремо в Стратегії зазначається про актуальні проблеми функціонування системи забезпечення національної безпеки та шляхи їх вирішення.

У 2007 р. в «Методиці розрахунку рівня економічної безпеки України» було визначено основні складові економічної безпеки, а саме: виробничу, демографічну, енергетичну, зовнішньоекономічну, інвестиційно-інноваційну, макроекономічну, продовольчу, соціальну, фінансову безпеки [21]. В «Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», що затверджені Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. визначено сутність економічної безпеки держави та розраховано порогові значення індикаторів економічної безпеки [22]. Цей документ застосовується Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства для інтегральної оцінки рівня економічної безпеки України в цілому по економіці та за окремими сферами діяльності. Інші органи виконавчої влади, наукові інститути та інші установи в межах своїх повноважень можуть використовувати «Методичні рекомендації» та визначати рівень складових економічної безпеки для прийняття управлінських рішень щодо аналізу, запобігання та попередження реальних і потенційних загроз національним інтересам у відповідній сфері. Проте, «Методичні рекомендації» мають інформаційний, рекомендаційний, роз'яснювальний характер та не є обов'язковими для використання.

У 2009 році Указом Президента України від 08.07.2009 р. № 514/2009 була затверджена Доктрина інформаційної безпеки країни [18]. В цьому документі визначено організаційно-правові засади забезпечення інформаційної безпеки України, напрями державної політики у сфері

інформаційної безпеки держави, а також реальні та потенційні загрози інформаційній безпеці у зовнішньополітичній сфері, у сфері державної безпеки, у військовій, внутрішньополітичній, економічній, соціальній, гуманітарній, науково-технічній, екологічній сферах.

Загалом зазначимо, що в період 2003-2009 рр. було обґрунтовано організаційно-правові засади забезпечення національної безпеки в контексті реалізації завдань європейської та євроатлантичної інтеграції України.

4-й підетап (2010-2013 рр.). Початок цього етапу ознаменувався зміною зовнішньополітичного статусу України, а саме поновленням позаблокового статусу. Це знайшло своє відображення у Законах України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», «Про основи національної безпеки України», в нових редакціях Воєнної доктрини України (2012 р.) та Стратегії національної безпеки України (2012 р.). Зокрема, в Стратегії визначено чинники, що загрожують глобальній міжнародній стабільності та негативно позначаються на регіональному безпековому середовищі України, а також загрози економічній, енергетичній, продовольчій, соціально-демографічній безпеці, екологічній та техногенній безпеці. В Стратегії також акцентовано увагу на актуальності загроз національній безпеці, які були визначені в Законі України «Про основи національної безпеки України», на актуальних проблемах функціонування системи забезпечення економічної безпеки та шляхах їх вирішення.

З 2012 р. в офіційному дискурсі державного управління для забезпечення фінансової безпеки використовують «Концепцію забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері» [7]. Крім того, у 2012 р. Постановою Кабінету Міністрів України була прийнята Концепція інституційної реформи у сфері виконання майбутньої Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [39]. Загалом зазначимо, що протягом 2010-2013 рр. було обґрунтовано організаційно-правові засади забезпечення національної безпеки в контексті дотримання Україною позаблокового статусу.

5-й підетап (2014-2019 рр.). У 2014 р. в умовах різких і кардинальних змін воєнно-політичної та воєнно-стратегічної обстановки навколо України, що були спричинені російською агресією, керівництво Української держави відмовилося від позаблокового статусу та поновило зовнішньополітичний курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію [14, 1], а також Верховною Радою України та Європейським Парламентом було ратифіковано Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Ця Угода є найбільш масштабним пакетом домовленостей в історії незалежної України з ЄС. Економічна частина Угоди окреслила завдання щодо співпраці в галузі економіки та суттєвого наближення економічної системи України до економічних стандартів ЄС. Передбачається, що це буде здійснено на основі взаємної лібералізації економіки, а також гармонізації підходів та принципів співпраці в економічній сфері. Угода про асоціацію також передбачає розвиток інтенсивного діалогу між Україною та ЄС, який охоплюватиме широке коло питань – від обговорення перспектив розвитку тих чи інших галузей до консультацій із питань регулювання тих чи інших сфер та вирішення суперечок.

Проголосивши курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію, Україна, як невід’ємна частина Східної Європи, наразі докладає значних зусиль у співпраці з ЄС до розбудови загальноєвропейської системи безпеки.

В контексті зміни зовнішньополітичного курсу до Закону України «Про основи національної безпеки України» та інших законів були внесені відповідні зміни. Також були прийняті інші закони та нормативно-правові акти, що регулювали питання забезпечення національної безпеки в умовах гібридної війни, розв’язаної керівництвом Росії проти України, зокрема Закон України «Про санкції» [29]. У травні 2015 року була затверджена нова редакція Стратегії національної безпеки України [33], яка спрямована на формування ефективної системи забезпечення національної безпеки. В цій

Стратегії наведено перелік актуальних загроз національній безпеці: агресивні дії Росії по відношенню до Української держави; неефективність системи забезпечення національної безпеки України; корупція та неефективність системи державного управління; економічна криза, виснаження фінансових ресурсів держави та зниження рівня життя населення; загрози енергетичній, екологічній, інформаційній та кібернетичній безпеці; загрози безпеці критичної інфраструктури.

У 2015 р. також було затверджено нову редакцію Воєнної доктрини України [24] та Стратегію сталого розвитку України [34].

У 2016 р. затверджено нову Доктрину інформаційної безпеки України [19] та Стратегію кібербезпеки України [31]. У процесі комплексного вдосконалення законодавства з питань національної безпеки і оборони України 6 червня 2016 р. Указом Президента України також було затверджено «Стратегічний оборонний бюлетень України» [30]. З метою досягнення стратегічних цілей і виконання основних заходів оборонної реформи складовим сектору оборони передбачено до кінця 2020 р. виконати низку завдань щодо приведення зразків озброєння та спеціальної техніки у відповідність із стандартами держав – членів НАТО.

У 2017 р. прийнято Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [26]. У цих документах наведено перелік загроз інформаційній та кібернетичній безпеці, а також визначено новітні підходи та принципи їх забезпечення. Також у 2017 р. було схвалено Енергетичну стратегію України на період до 2035 року [35] та Концепцію створення державної системи захисту критичної інфраструктури [36].

У 2018 р. був прийнятий Закон України «Про національну безпеку України». В цьому законі було нормативно визначено національну безпеку України як «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [23]. Також в законі

акцент зроблено на воєнній, державній, громадській безпеці та кібербезпеці.

У 2019 р. було внесено зміни до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [15]. Отже, в період 2014-2019 рр. було обґрунтовано організаційно-правові засади забезпечення національної безпеки України в умовах гібридної війни.

6-й підетап (2019 р. – по теперішній час). В умовах складної воєнно-політичної та воєнно-стратегічної обстановки навколо України, що спричинені російською агресією, керівництво Української держави реалізовує завдання європейської та євроатлантичної інтеграції, а також удосконалює правовий та інституційний механізми публічного управління у сфері національної безпеки. Зокрема, відповідно до Указу Президента України «Питання Апарату Ради національної безпеки і оборони України» № 764/2019 [40] затверджено нову структуру Апарату Ради національної безпеки і оборони України.

У 2020 р. було прийнято нову редакцію Стратегії національної безпеки України [28] в якій одним із напрямків забезпечення національної безпеки визначено сталий розвиток національної економіки та її інтеграція в європейський економічний простір.

У 2021 р. було прийнято Концепцію національної стійкості, Стратегію зовнішньополітичної діяльності України, Стратегію воєнної безпеки України, Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року, Стратегію інформаційної безпеки, Стратегію біобезпеки та біологічного захисту.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Підбиваючи підсумки даного дослідження, зазначимо, що , наразі в Україні сформовано систему державного управління у сфері економічної безпеки, в якій суб'єктами управління є:

органи державного управління, а саме Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, міністерства, зокрема Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерство фінансів України, Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство енергетики та захисту довкілля України, Міністерство інфраструктури України, Національний банк України, державні агентства, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування; посадові особи та службовці, що наділені державно-владними повноваженнями тощо.

В той же час, еволюція процесу становлення системи забезпечення економічної безпеки України свідчить про непрості шляхи пошуку консенсусу між національними інтересами у економічній сфері та зовнішньоекономічними інтересами геополітичних акторів. За таких обставин сформуванню національної суб'єктності досить складно, проте Україна поступово і впевнено рухається в даному напрямі.

Література

1. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». К.: НІСД, 2014. 148 с.
2. Будапештський меморандум. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_158
3. Войтович Р. Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз) [текст] : монографія / Р. Войтович ; за заг. ред. В. М. Князева. К. : Вид-во НАДУ, 2007. 640 с.
4. Грубов В. М. Європейська колективна безпека в умовах глобалізації: ліберальна парадигма: монографія / В.М. Грубов. К.: Тов. "ФАДА, ЛТД", 2007. 554 с.

5. Зозуля О.С. Державне управління забезпеченням інформаційної безпеки України в умовах інформаційно-психологічного протиборства: дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01. / НАДУ. К., 2017. 261 с.
6. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (із змінами). Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
7. Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері: Розпорядження КМУ від 15 серпня 2012 р. № 569-р. URL: <http://http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80>
8. Корчевська Л. Міжнародний досвід формування інституціонально-правової основи безпекознавства. Міжнародна економічна політика. 2016. № 1 (24). С. 74-102. URL: http://ierjournal.com/journals/24/2016_4_Korchevska.pdf
9. Нормативно-правова база в галузі безпеки і оборони України: видання друге, доповнене / Гриценко А., Кожієл М., А. Єрмолаєв, Ф. Флурі. К.: Центр дослідження армії, конверсії та роззброєння, 2012. 820 с.
10. Павліченко Є., Гузенко О. Нормативно-правове регулювання економічної безпеки України. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 7. С. 169-174. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/7/30.pdf>
11. Панасюк Б.Я. Державна планова система України: історія становлення та розвитку: монографія. К.: КНЕУ, 2005. 412 с.
12. Політологія посткомунізму: Політологічний аналіз посткомуністичних суспільств / [за ред. В. Полохало, С. Макеєва, О. Дергачова]. К.: Політична думка, 1995. 368 с.
13. Постанова Верховної Ради України "Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України" від 16.01.1997 № 3/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 10. Ст. 85. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80>

14. Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості [Електронний ресурс]: Закон України від 23.12.2014 № 35-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 4. Ст. 13. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/35-19>
15. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору). Відомості Верховної Ради (ВВР). 2019. № 9. Ст. 50.
16. Про Воєнну доктрину України [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 15.06.2004 № 648/2004 (із змінами). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/648/2004>
17. Про державний суверенітет України [Електронний ресурс]: Декларація від 16.07.1990 № 55-XII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1990. № 31. Ст. 429. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/55-12>
18. Про Доктрину інформаційної безпеки України [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 8 липня 2009 р № 514/2009. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/514/2009>
19. Про Доктрину інформаційної безпеки України [Електронний ресурс]: Указ Президента України № 47/2017. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>
20. Про економічну самостійність Української РСР [Електронний ресурс]: Закон Української РСР від 03.08.1990 № 142-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-12>
21. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства економіки України від 02 березня 2007 року № 60. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=03WN62B99B>
22. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс]: Наказ

- Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
23. Про національну безпеку України [Електронний ресурс]: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>. (дата звернення: 18.12.2018 р.).
24. Про нову редакцію Воєнної доктрини України [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 24.09.2015 № 555/2015. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>
25. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 верес. 2014 р. № 442. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF>
26. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України. Закон України № 1263-VIII від 05.10.2017 р. Відомості Верховної Ради. 2017. № 45. Ст. 403.
27. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 5 березня 1998 року № 183/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 35. Ст. 237.
28. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>
29. Про санкції: Закон України. Відомості Верховної Ради. 2014. № 40. Ст. 2018.
30. Про Стратегічний оборонний бюлетень України [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 06 черв. 2016 р. № 240/2016. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137>
31. Про Стратегію кібербезпеки України [Електронний ресурс]: Указ Президента України № 96/2016. URL:

<https://www.president.gov.ua/documents/962016-19836>

32. Про Стратегію національної безпеки України [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 12 лютого 2007 року № 105/2007. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1052007-5496>
33. Про Стратегію національної безпеки України [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
34. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/52015-18245>
35. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [Електронний ресурс]: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 серп. 2017 р. № 605-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80>
36. Про схвалення Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури [Електронний ресурс]: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2017 року №1009-р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1009-2017-%D1%80>
37. Ситник Г. П. Державне управління національної безпеки (теорія і практика [текст] : монографія / Г.П. Ситник. К.: Вид-во НАДУ, 2004. 408 с.
38. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія : підруч. для вищ. навч. закл. / В. П. Андрущенко, Л. В. Губерський, М. І. Михальченко. Вид. 4-те, випр. та доп. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 552 с.
39. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони № 984_011. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page

40. Указ Президента України «Питання Апарату Ради національної безпеки і оборони України» № 764/2019. URL: <http://www.rnbo.gov.ua/documents/519.html>

References

1. Analitichna dopovid Natsionalnoho instytutu stratehichnykh doslidzhen do pozacherhovoho Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshe Ukrainy u sferi natsionalnoi bezpeky». K.: NISD, 2014. 148 s.
2. Budapeshtskyi memorandum. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_158
3. Voitovych R. Vplyv hlobalizatsii na systemu derzhavnoho upravlinnia (teoretyko-metodolohichniy analiz) [tekst] : monohrafiia / R. Voitovych ; za zah. red. V. M. Kniazieva. K. : Vyd-vo NADU, 2007. 640 s.
4. Hrubov V. M. Yevropeiska kolektyvna bezpeka v umovakh hlobalizatsii: liberalna paradyhma: monohrafiia / V.M. Hrubov. K.: Tov. "FADA, LTD", 2007. 554 s.
5. Zozulia O.S. Derzhavne upravlinnia zabezpechenniam informatsiinoi bezpeky Ukrainy v umovakh informatsiino-psykholohichnoho protyborstva: dys. ... kand. nauk z derzh. upr.: spets. 25.00.01. / NADU. K., 2017. 261 s.
6. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR (iz zminamy). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. № 30. St. 141. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
7. Kontsepsiia zabezpechennia natsionalnoi bezpeky u finansovii sferi: Rozporiadzhennia KМУ vid 15 serpnia 2012 r. № 569-r. URL: <http://http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80>
8. Korchevska L. Mizhnarodnyi dosvid formuvannia instytutsionalno-pravovoi osnovy bezpekoznavstva. Mizhnarodna ekonomichna polityka. 2016. № 1 (24). S. 74-102. URL:

http://iepjournal.com/journals/24/2016_4_Korchevska.pdf

9. Normatyvno-pravova baza v haluzi bezpeky i oborony Ukrainy: vydannia druhe, dopovnene / Hrytsenko A., Kozhiiel M., A. Yermolaiev, F. Fluri. K.: Tsentr doslidzhennia armii, konversii ta rozzbroiennia, 2012. 820 s.
10. Pavlichenko Ye., Huzenko O. Normatyvno-pravove rehuliuвання ekonomichnoi bezpeky Ukrainy. Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo. 2020. № 7. S. 169-174. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/7/30.pdf>
11. Panasiuk B.Ia. Derzhavna planova systema Ukrainy: istoriia stanovlennia ta rozvytku: monohrafiia. K.: KNEU, 2005. 412 s.
12. Politolohiia postkomunizmu: Politolohichniy analiz postkomunistychnykh suspilstv / [za red. V. Polokhalo, S. Makeieva, O. Derhachova]. K.: Politychna dumka, 1995. 368 s.
13. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy "Pro Kontseptsiu (osnovy derzhavnoi polityky) natsionalnoi bezpeky Ukrainy" vid 16.01.1997 № 3/97-VR. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1997. № 10. St. 85. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80>
14. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo vidmovy Ukrainy vid zdiisnennia polityky pozablokovosti [Elektronnyi resurs]: Zakon Ukrainy vid 23.12.2014 № 35-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2015. № 4. St. 13. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/35-19>
15. Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo stratehichnoho kursu derzhavy na nabuttia povnopravnoho chlenstva Ukrainy v Yevropeiskomu Soiuzi ta v Orhanizatsii Pivnichnoatlantychnoho dohovoru). Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR). 2019. № 9. St. 50.
16. Pro Voiennu doktrynu Ukrainy [Elektronnyi resurs]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 15.06.2004 № 648/2004 (iz zminamy). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/648/2004>
17. Pro derzhavnyi suverenitet Ukrainy [Elektronnyi resurs]: Deklaratsiia vid

- 16.07.1990 № 55-XII. Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR. 1990. № 31. St. 429. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/55-12>
18. Pro Doktrynu informatsiinoi bezpeky Ukrainy [Elektronnyi resurs]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 8 lypnia 2009 r № 514/2009. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/514/2009>
19. Pro Doktrynu informatsiinoi bezpeky Ukrainy [Elektronnyi resurs]: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 47/2017. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>
20. Pro ekonomichnu samostiinist Ukrainskoi RSR [Elektronnyi resurs]: Zakon Ukrainskoi RSR vid 03.08.1990 № 142-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-12>
21. Pro zatverdzhennia Metodyky rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Elektronnyi resurs]: Nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy vid 02 bereznia 2007 roku № 60. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=03WN62B99B>
22. Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Elektronnyi resurs]: Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy vid 29 zhovtnia 2013 roku № 1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
23. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy [Elektronnyi resurs]: Zakon Ukrainy vid 21 chervnia 2018 roku № 2469-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>. (data zvernennia: 18.12.2018 r.).
24. Pro novu redaktsiiu Voiiennoi doktryny Ukrainy [Elektronnyi resurs] : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.09.2015 № 555/2015. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>
25. Pro optymizatsiiu systemy tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10 veres. 2014 r. № 442. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF>

26. Pro osnovni zasady zabezpechennia kiberbezpeky Ukrainy. Zakon Ukrainy № 1263-VIII vid 05.10.2017 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady. 2017. № 45. St. 403.
27. Pro Radu natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 5 bereznia 1998 roku № 183/98-VR. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1998. № 35. St. 237.
28. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy»: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>
29. Pro sanktsii: Zakon Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady. 2014. № 40. St. 2018.
30. Pro Stratehichniy oboronnyi biuleten Ukrainy [Elektronnyi resurs] : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 06 cherv. 2016 r. № 240/2016. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137>
31. Pro Stratehiiu kiberbezpeky Ukrainy [Elektronnyi resurs]: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 96/2016. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/962016-19836>
32. Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Elektronnyi resurs]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12 liutoho 2007 roku № 105/2007. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1052007-5496>
33. Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Elektronnyi resurs]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 26 travnia 2015 roku № 287/2015. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
34. Pro Stratehiiu staloho rozvytku «Ukraina – 2020» [Elektronnyi resurs]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12.01.2015 № 5/2015. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/52015-18245>
35. Pro skhvalennia Enerhetychnoi stratehii Ukrainy na period do 2035 roku «Bezpeka, enerhoefektyvnist, konkurentospromozhnist» [Elektronnyi

- resurs]: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18 serp. 2017 r. № 605-r. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80>
36. Pro skhvalennia Kontseptsii stvorennia derzhavnoi systemy zakhystu krytychnoi infrastruktury [Elektronnyi resurs]: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 6 hrudnia 2017 roku №1009-r. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1009-2017-%D1%80>
37. Sytnyk H. P. Derzhavne upravlinnia natsionalnoi bezpeky (teoriia i praktyka [tekst] : monohrafiia / H.P. Sytnyk. K.: Vyd-vo NADU, 2004. 408 s.
38. Sotsialna filosofiia. Istoriia, teoriia, metodolohiia : pidruch. dlia vyshch. navch. zakl. / V. P. Andrushchenko, L. V. Huberskyi, M. I. Mykhalchenko. Vyd. 4-te, vypr. ta dop. Kyiv: Yurinkom Inter, 2016. 552 s.
39. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnyimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony № 984_011. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page
40. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pytannia Aparatu Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy» № 764/2019. URL: <http://www.rnbo.gov.ua/documents/519.html>